

perpendere vales qua via, quoque meatu vermiculus ille venarum abstrusas perplexitates irrepserit, seu qualiter a stomacho naturalem descensum intestinorum evadens, usque ad ima corporis inter carnem et pellem illæsus serpendo pervenerit, quomodo scire poteris quo ordine quoque modo, panis et vinum quæ in altari proponuntur, verum corpus et verus sanguis Christi efficiantur? Nam si, secundum prophetam, cum peditibus currens laborasti (*Jerem. XII*), quomodo contendere poteris cum equis, id est si in minimis istis mortalitatis tuæ densissimis tenebris obvolutam te sentis, qua fronte, quæve temeritate altissima Dei magnalia inquietus scrutari præsumis? De sacramento ergo altaris, sicut quidam de martyrio ait: « Totum demus Deo, nihil nobis. »

Volenti itaque in sancta religione proficere correctionis morum mundationique cordis, modis omnibus necessarium est insistere, mysteriis vero S. Scripturarum per contemplationem castigatus intendere, quoniam campus exercitii et laboris pertinet ad rudes et imperfectos, lectus vero contemplationis ad humiles et devotos. Sed quales putas humiles, vel quales devotos? Non utique qualescunque, sed qui curiositatis, vanitatis et voluptatis vitiiis jamdudum mortui, sanctæ humilitatis et perfectionis arcem conscenderint, qui possint cum Psalmista dicere Domino: *In via testimoniorum tuorum, Domine, delectatus sum, sicut in omnibus divitiis* (*Psal. cxviii*). Cæterum quisquis in hac virtutum claritate nondum a Deo stabilis est, ut in lumine earum ambulet tota die, sed adhuc vitiorum caligine circumfusum habet intellectum, licet ingenii subtilitate vigeat, et acumine rationis polleat, noverit tamen expedire sibi magis orare, psalmosque ruminare frequentius, legere vero parcius, et in ipsa lectione non scientiam inflantem, sed Spiritum vivificantem querere, non ut disertus, sed ut sobrius efficiatur, quemadmodum monet Apostolus: Non plus sapere, quam oportet, sed sapere ad sobrietatem (*Rom. xii*); non ut jactet se scire quod nescit: sed ut scientiam suam Deo et sibi, sicut decet monachum, in humilitate conscientie custodiat, ne forte subsannet eum satyricus (*Persius*), vel potius immundus spiritus, quod usque adeo scire ejus nihil sit, nisi eum scire hoc sciat alter. Unde cum doctorum doctissimus Pater Augustinus dicat: « Orare et legere, utrumque bonum est, si liceat; si non liceat, melius est orare quam legere, » miramur valde quosdam orationis et devotionis prorsus necessariam utilitatem pene vel penitus negligere, lectioni vero atque meditationi totis diebus ac noctibus incumbere, quasi non super inane pingat, aut pulverem in vento portet, qui scientiam in conscientia nondum a vitiiis purgata multiplicat, et contemplationis subtilitas, quanto magis absque perfectionis plenitudine ad alta volat, non tanto magis, quemadmodum in multis experti sumus, periculose ruine pateat. Quia ergo talibus valde metuendum est, ne solum lampadarum nitorem præferentes, olei vero pinguedinem negligentes, id est de sola scientie claritate absque devotionis et humilitatis mansuetudine gloriantes, a justo iudice Deo, qui ob inordinatum scientie appetitum protoplastos de paradiso ejecit, cum fatuis virginibus reprobandur, curemus omnes, curemus singuli, tum pro indulgentia peccatorum, tum pro acquisitione virtutum, tum etiam pro vitanda æternæ mortis miseria atque adipiscenda sempiternæ beatitudinis gloria, Domino Deo nostro sacrificium cordis contriti et spiritus humiliati in ara devotionis sedule immolare. Si quis autem in sacræ devotionis assiduitate gratia duce tantum proficere poterit, ut bonitatem bonæ religionis et disciplinam non fictæ humilitatis in fundamento stabilis conscientie collocare prævaleat, hic jam secure cum Psalmista scientiam se doceri postulet (*Psal. cxviii*), nec tamen scientie salutaris efficaciam lectionis atque

meditationis instantia solummodo, sed multo magis unctione illius qui docet hominem scientiam (*Psal. cxvii*), se adepturum esse præsumat, testante enim Psalmista, vanum est omni homini ante lucem perfectæ humilitatis ad scientiam anhelando surgere, ideoque modis omnibus necessarium est, sedendo in penitentia prius manducare panem doloris (*ibid.*), id est compunctionis, et sic demum surere ad lucem scientie vel contemplationis; quoniam non inveniet locum de scientia superbiendi arrogantia vanitatis, ubi universos angulos conscientie bonitatis et disciplinæ repleverit maturitas.

CAPUT III.

De felici consummatione monachi desiderantis in Claravalle mori.

Joannes apostolus et evangelista, qui arcana verbi Dei, quantum mortalibus in tenebris et in umbra mortis sedentibus scire fas est, fatu revelavit sacro, in Pathmos insula propter testimonium ejusdem verbi Dei exilio relegatus, inter multiplicia cœlestis revelationis mysteria, ad consolationem omnium in via Dei laborantium, et sub pondere tentationum gementium, audivit vocem de cœlo dicentem sibi: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur* (*Apoc. xiv*). Et ejusdem beatitudinis causam subdens: *Amodo, inquit, jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis. Opera enim illorum sequuntur illos* (*ibid.*) Hujus beatæ mortis, per quam transitur de labore ad requiem, de corruptione ad incorruptionem, de morte ad vitam, de miseria ad felicitatem, de fide ad cognitionem, jucundam memoriam sancti viri sedula meditatione pensantes, et ipsi votis et desideriis continuis ad eam suspirabant, dicentes: *Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei* (*Psal. xli*), et aliis morientibus pium congratulationis et compassionis impendebant affectum, sicut de beato Bernardo abbate legitur quod vix unquam mortuum sine lacrymis compassionis sepehlerit, et reverendissimus Alexandrinorum patriarcha Joannes excellentis personæ suæ auctoritatis oblitus, ad morientes quoslibet fideles per semetipsum accedebat, sedensque coram eis obeuntium agonem cum multo pietatis affectu considerabat, propriis quoque manibus morientium oculos claudens, animas de corporibus egredientes divine gratiæ devotissime commendabat. Sed et beatus episcopus Malachias Hiberniensis, in omnibus operibus suis memorans novissima sua, ut in die defunctionis benedictionem consequi mereretur, cum venisset aliquando Claravalle, et amicitiam familiaritatemque S. Patris nostri Bernardi ob sanctitatis suæ reverentiam obtinisset, tanto sanctæ charitatis ardore anima ejus animæ viri Dei adhæsit, tantoque desiderio in Claravalle moriendi accensus est, ut reversus in patriam, reliquo quo advixit tempore, hanc precum suarum summam Domino devotus offerret, quatenus et in Claravalle, et in die commemorationis animarum omnium fidelium mori, atque juxta dilecti sui abbatis cineres et ipse incineratus beatæ resurrectionis gloriam præstolari divina largitate mereretur. Nec frustratus est a spe sua, quandoquidem desiderium animæ ejus tribuit ei Dominus, et locum quidem pro gloria, diem pro merito, socialis vero pausionis triumphum pro meritorum suorum prærogativa sortitus est.

Hujus gloriosi præsulis fidem et devotionem secutus est frater quidam, non minus sanctæ conversationis odore quam naturali nomine Balsamus, qui erat monachus S. Anastasii, quod est Cisterciensis Ordinis cœnobium ad Romanæ urbis moenia situm. Hic cum venisset aliquando propter injuncta sibi negotia ad B. Bernardum in Claravalle, vidissetque sanctæ et numerosæ illius congregationis disciplinam, in observantia sacri Ordinis maturitatem, concaluit cor ejus in ipso, et in meditatione illius

exarsit ignis, ita ut si non charitas, quæ nequam quæ sua sunt querit, aliud imperasset, vivere et mori in Claravalle cunctis divitiis et deliciis mundi præposuisset. Ne tamen vacuus inde recederet, et tam religiosum desiderium debita mercede privaretur, humillimis precibus a sancto abbate petiit, et pro fervore suæ devotionis obtinuit, quatenus in obitu ipsius plenarium ei servitium a conventu Claravallis persolveretur. Quo adepto Claravalle jam suam, seque monachum Claravallis reputans, exultabat in Spiritu sancto, reversusque ad propria, solebat ab illo tempore singulis fratribus Claravallis, quorum obitum cognovisset, singularia semper reddere officia; et insuper unoquoque anno duodecim missas pro cæteris omnibus, quorum finem ignorabat. Hic itaque vir devotissimus, licet in curis monasterii, quibus admodum utilis ac necessarius erat, obedientia cogente, assidue detineretur, hanc tamen sibimetipsi temporis partem redimere studuit, ut inter easdem occupationes, præter communes observantias Ordinis, et alia bona, quæ solo Deo conscio faciebat, singulis diebus per octo annos diceret Psalterium, et ad minus quotidie disciplinam acceperet. Quam vero placita Deo fuerit sancta conversatio ejus, hoc unum quod subjicimus miraculum manifeste declarat: Missus aliquando pro negotiis monasterii sui ad domnum papam Alexandrum, qui tunc in Francia morabatur, casu incidit in manus quorundam schismaticorum, qui pseudopapæ Octaviani partem tuebantur. Moxque de mula cui insidebat injuriose depositus, retrudi in custodiam jubetur. Unus autem ex eisdem raptoribus super mulam hominis Dei insiliens, cum secum eam ducere vellet, illa miris gestibus et saltibus recalcitrans, et quasi pro domino suo pugnas, ire penitus recusavit. Cumque calcaribus et flagellis innoxium animal undique cæderet, vinci omnino non potuit, sed magis retrogradis passibus incedens, et semper in vitium nitens, conatus omnino superavit. Videntes itaque schismatici divinitus agi contra se miraculum, tandem victi tædio pariter et miraculo, virum sanctum dimiserunt, præcipientes ut eandem mulam coram eis ascenderet et abiret. Illa vero mox cum tota mansuetudine recepto Dei famulo, mirantibus universis, sine ulla cunctatione vel coactione processit, ambulans alacriter, et portans dominum suum, quem læta recognovit. Porro desiderium illud moriendi in Claravalle, quod pridem fecunda devotione conceperat, quotidianis incentivis auctum, semper in corde ipsius vivebat. Appropinquante vero vocationis ejus die, qui soli Deo cognitus erat, cui desiderium pauperum exaudire familiare est, ipso Domino, qui omnia ad salutem electorum suorum operatur, disponente, etiam ad domum Claravallis, quam locum domitionis et sepulture sibi fore semper optaverat, alia quidem occasione venire meruit. Contigit namque ut supradicta domus S. Anastasii, quæ est filia Claravallis, cujus erat ipse devotissimus monachus, spirituali pastore vacaret. Quapropter ab ipso summo pontifice et a fratribus suis missus domum adiit Claravallis, ut novum inde abbatem ad arbitrium Patris ejusdem loci assumeret; magis autem missus a Domino venit, ut de mundi hujus pelago egrediens desiderii sui portum jamjamque teneret.

Dum ergo per dies aliquot ibidem moraretur, et de omnibus, quæ in sancto illo conventu videbat et audiebat, edificaretur, compungeretur et ad devotionem excitaretur, contigit unum de fratribus præsentis vite sortiri. Cumque tabula defunctoria sonante grandis illius cœtus, monachorum scilicet atque conversorum devotissimum concursum et occursum videret, commendationis quoque solemnem executionem, et in elatione funeris cantus pietatem magnæque multitudinis extensam et ordinatam processionem, sacerdotum etiam ac mini-

strorum pro anima defuncti fratris hostiam salutarem immolantium sacrum obsequium, psalmodiæ nihilominus circa defuncti corpus religiosas excubiis, totus in affectu pietatis resolutus, et hujus beneficii, quod semper optarat æstuanti corde participium mereri desiderans, cum gemitu valido petivit animæ suæ ut moreretur, ex intimis medullis cordis clamans ad Dominum, et dicens: *Moriatur, Domine, anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia* (*Num. xxiii*). Exsequiarum vero solemnibus rite celebratis delatoque ad tumulum corpore, dum, sicut moris est, tam noviter sepeliendi quam cæterorum fratrum ibidem pausatium sepulcræ conventus amplissimo ambitu in modum coronæ gyrasset, explicitis jam psalmis sepulture attinentibus, Antiphona, *Clementissime Domine*, ab universitate fratrum dulci modulatione decantabatur. Interim vero prædictus servus Dei, oculos non curiositatis sed pietatis indices circumquaque ducens ac reducens, sanctam illam multitudinem velut angelicum chorum lætus intuebatur, totusque dulcedinis ac devotionis affectibus in semetipso liquescens, quoniam in vita sua unum ex ipsis fieri non licebat, nimirum obedientia renitente, ut saltem moriendo unus ex eis fieri mereretur, ferventis desiderii æstibus optabat et orabat. Antiphona itaque percantata, dum in clausula ejus ubi dicitur, *Domine, miserere, super peccatore*, cuncti solito more veniam peterent, et pro anima defuncti fratris supplices exorarent, servo Dei eandem veniam cum cæteris petente, atque eundem sermonem ardenti pietatis spiritu orante, rupti sunt fontes oculorum ejus, largissimoque lacrymarum imbre faciem rigans, non solum defuncto requiem, sed et sibi celerem in eadem domo vite terminum postulabat. Mox igitur divina clementia desiderium servuli sui effectui mancipare volente, in ipso loco invasit eum peremptoria febris, quæ illum usque ad exitum variis incommodis vexans, et subreptum delictorum, sine quibus præsens vita non ducitur, rubiginem purgans, voti sui compotem tam feliciter quam celeriter fecit. Sequenti vero nocte, cum membra sopori dedisset, apertum est ei cœlum, et vidit in eo Dominum nostrum Jesum Christum, ejusque beatissimam genitricem Dominam nostram, nec non et S. Bernardum aliorumque sanctorum multitudinem copiosam cum gloria magna, quorum felicissima visione ita lætatus est, ut jam se quasi unum ex eis reputaret. Crescente autem languore in multa patientia gratias agebat Deo, oris confessione, cordis contritione et sanctæ precis devotione, portionem sibi in terra viventium dari precabatur, sicque ad extrema deveniens infra decimum diem sancto fine quievit: *Ecce sic benedictur homo, qui timet Dominum* (*Psal. cxxxvii*): qui bona quæ in aliis videt veneratur et diligit; et licet ipse pro viribus virtutum studiis invigilet, bravium tamen laboris sui fraternis meritis intervenientibus plenius et perfectius se consequi posse præsumit, si eorum quos meliores se reputat, consortium, vel in vita vel in morte adipisci poterit. Ecce servus iste Dei, cujus vere felicem consummationem descripsimus, doctus a Deo, de virtutibus suis non altum sapere, sed pro imperfectione sua semper timere, dum sanctissimæ congregationis beatam societatem votis ardentibus concupivit; quod viventi virtus obedientiæ denegavit, ejusdem obedientiæ piissimus remunerator morienti benigne restituit, ipsumque ineffabili gloriæ eorum quæ solis perfectis monachis debetur, associavit in cœlis, quorum sacris cineribus vel in sepultura sociari humilibus votorum suspiriis præoptavit in terris.

CAPUT IV.

Item de converso, qui petiit a Domino ut in Claravalle moreretur.

Hanc autem moriendi in Claravalle gratiam, non

huic soli tantum, sed et nonnullis aliis divina novimus largitate concessam, sicut etiam nostris temporibus ejusdem servi Dei tali desiderio vehementer aestuantis gaudium impletum vidimus et lætati sumus: atque ad portandum pondus diei et æstus sub disciplina Clarævallis non mediocre incitamentum sumpsimus. Instabat aliquando tempus generalis capituli, et abbates Cisterciensis Ordinis de universis mundi partibus Cistercium festinabant. Inter quos abbas quidam de filiis Clarævallis abbatizans in regione Hispaniarum longo et laborioso itinere generationis suæ matrem, id est Claramvallem, adibat, habens secum in comitatu conversum quemdam moribus honestum, devotione præclarum. Is aliquoties audiens in patria sua nectarum famam de religione et sanctitate domus Clarævallis, incitabatur spiritu, desiderans videre Claramvallem, cui clarissimus abbas claritate sanctitatis clarum nomen in orbe dedit. Iter itaque capituli adorsus, quanto magis approximabat desiderate Clarævalli, tanto magis optabat, si fieri posset, non solum eam videre, sed etiam sortis extremæ tuniculum in ea sortiri. Ubi vero adeo contiguus factus est, ut eminens sacri templi pinnaculum prospicere posset, devotionis unguentis ad aspectum reverendi loci charitatis igne bullientibus, totus ad pietatem liquefactus est, elevatisque manibus et oculis ad cælum, brevem quidem, sed fidei plenitudine sincerissimam precem effudit ad Dominum, quodammodo exclamans et dicens: « O Domine, si petito pauperis et peccatoris non displicet majestati tuæ, sit, quæso, sacer iste locus, qui tantarum sanctarum animarum tecum jam regnantium pignora servat, requies mea in sæculum sæculi. Hic Domine, si dignaris, pansem, quoniam elegi eum. » Ingressus itaque locum tabernaculi admirabilis quod fixit Deus et non homo (*Hebr. viii*), specialis patroni et tutoris ejusdem loci, scilicet S. Bernardi, nec non et insignis collateralis ipsius B. Malachie tumbas simpliciter veneratus est, ut desiderii sui celerem consequi mereretur effectum, devote precabatur. Nec tardavit piæ petitionis effectus, sed repente cepit viribus corporis destitui, lectoque ægritudinis receptus, sic lætus et alacer ad agonem mortis, quasi ad epulas invitatus, properabat. Sane postquam eo prodente, et abbate ipsius testimonium perhibente, tam monachis quam conversis innotuit, illum ob desiderium moriendi in Claravalle, hanc sibi a Domino celerem mortem impetrasse, sacer ille conventus oppido gratulatus est, sicque feliciter morienti pie congaudens, sanctissimo collegio suo migrantem votis et desideriis bonæ voluntatis associavit. Ipse sacramentali oleo inunctus, et viatico Dominici corporis et sanguinis munitus, infra paucos dies, abbatibus qui in Nativitate sanctæ Mariæ Claramvallem ante capitulum Cisterciense convenerant, ibidem adhuc, ni fallor, demorantibus, in medio tantæ et tam sanctæ multitudinis, abbatum videlicet et monachorum et conversorum, sicut desideraverat, fraternis orationibus protectum spiritum exhalavit. Cujus exsequias magni et reverendi cœtus illius frequentia solemnibus et devotis officiis celebrans, terramque terræ adjiciens, mirabilem Deum in sanctis suis, qui quantum apud se sincera supplicium vota valeant, in hoc paupere suo demonstrare dignatus est, in commune glorificabat.

Cæterum quis ambigat per divinæ bonitatis abundantiam nonnullis quandoque concedi, quod sibi in se deest meritorum, alienis meritis debere suppleri, et quia ubi infirmus et imperfectus quisque Ecclesie in religione perfecte incorporatur, perfectorum meritis imperfectorum tegi deformitatem, dummodo iidem imperfecti pura intentione perfectionis et sacræ religionis pro modulo suo imitatores effecti

(51) Historiæ capitulum 5 et 6 piæ sunt utinam certæ.

A de hoc mundo rapiantur, sicut Psalmista canit, quia, cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris? (*Psal. xvii*.) Nec solum religiosa quælibet Ecclesia credenda est in membris suis adhuc in carne peccati strenue militantibus infirmos meritis et precibus fovere, atque protegere, exitumque munire, verumetiam multo magis in membris suis post sacræ peractæque militiæ sudores, emeritorum requie et beatitudine gloriosis id speranda est acitare, quemadmodum quidam perfectæ religionis senior de fratribus Clarævallis, qui gratiam videndi quandoque res invisibiles a Domino acceperat, testatus est, dicens morientibus fratribus animas jam carne solutas ad animam carne solvendam non minori, vel potius majori frequentia et devotione, quam carnem adhuc vegetantes occurrere, atque et malignorum spirituum cum multa truculentia ex adverso occurrentium malitiosas accusationes evadere, verique luminis, et æternæ beatitudinis participium consequi possit, officiosissima charitate insistere. Quapropter, sicut non immerito felices pronuntiamus eos qui exercitatione duræ et laboriosæ penitentia tam vivorum quam defunctorum fratrum suffragiis morientes fulciri merentur, sic nimirum miseros, et, ut ita dixerim, omnibus hominibus infeliciores plangimus eos, qui cur habitum religionis assumpserint, non attendentes, sed vitam suam morum corruptione depravantes, etsi viventium honestis obsequiis tumulo inferantur, tamen nec vivorum nec defunctorum opulationibus quidquam consequuntur, sed qui spinas dissolutionis seminaverunt, ignem æterni malitiæ suæ stipendium sortientur.

CAPUT V (51).

De religioso viro, cujus exsequias animæ defunctorum visæ sunt celebrare.

Enimvero si cui fortassis scrupulum movet quod præfatus senior dixit fratribus ex hac vita decedentibus animas carne solutas ad exitum morientium occurrere, nullatenus, quæso, vel sancto viro ista dicenti, vel nobis ea quasi falsa scribentibus succenseat, sed patienter sustineat, et veraci testimonio nos asserere comprobabit, hæc non solum specialiter a sanctis viris cognita, sed etiam omnipotentis Conditoris nutu etiam carneis oculis et corporalibus auribus visa et audita quandoque fuisse quatenus tanto minus mortalis homo de misera seu beata vita animæ post mortem secundum meritum qualitatem dubitet, quanto perspicacius subtilem et invisibilem ejusdem animæ substantiam ad nutum Creatoris cui omnia possibilia sunt, in carne viventibus conjungi, et, ut ita dixerim, admisceri deprehenderit, præsentemque vitam, quam caducam atque transitoriam non ignorat, funditus despiciens, ad illam ad quam per momenta singula decurrit, omni sollicitudine bonis operibus invigilando se præparet. In partibus minoris Britannia erat aliquando homo quidam sæcularis, qui licet sæcularibus negotiis deditus, curæque rei familiaris intentus esset: erat tamen fidelis et timoratus atque in observantia mandatorum Dei pro modulo suo devotus. Inter cætera vero bona, quæ vel publice vel privatim solo Deo testante faciebat, talem sibi fecerat consuetudinem, ut ad ecclesiam vadens sive rediens, seu quacunque alia occasione cœmeterium transiens, pro animabus fidelium ibidem pausantium devotam Domino precem libaret. Contigit vero ut expleto tempore vitæ suæ de hoc sæculo nequam migraturus, lecto decumberet. Cumque jam morti se vicinum sentiret, mediis noctis tenebris misit ad presbyterum suum, rogans ut ad visitandum se cum Dominico sacramento venire dignaretur. Presbyter vero segnitie pressus, et heu! plus diligens commodum carnis suæ quam salutem

animæ parochiani sui, pergere recusavit; diaconum tamen suum, nomine Daniëlem, bonæ conversationis virum vice sua destinavit. Qui libenter obediens et jussa celeriter complens, postquam morienti viaticum tradidit, ad propria redire non distulit.

Mox ergo ut pauperulus ille, sed meritis dives, infirmus perpetuæ sanitatis et non periturarum divitiarum largitorem Christum Dominum ad munimen sui recepit, lætus hominem exiit, et cum illo, ut credimus, qui pauperum susceptor fieri dignatus est, paradisi portas ingressus, lucidas beatorum spirituum mansiones accepit. Diaconus vero rediens, ubi ostio ecclesiæ appropinquavit, inventi illud apertum, quod clausum firmissimeque obseratum dimiserat. Unde cum multum obstupisset, et ancipites mente versaret cogitationes, ita mox divina virtute in eodem loco defixus est, ut se inde movere non posset. Et ecce repente in cœmeterio illo audita est vox clamantis atque dicentis: « Surgite, fideles universi, surgite quocumque, et exite de tumulis vestris, quotquot in isto cœmeterio requiescitis, ut convenientes in ecclesiam commendemus animam defuncti hujus charissimi nostri, et rependam ei vicem beneficii sui. Quoties enim per hoc cœmeterium transire solebat, toties pro nobis orationem specialem facere consueverat. » Ad hanc vocem cœpere velociter exurgere mortui, factusque est fragor atque tumultus grandis, cum egredierentur de tumulis suis. Porro in ecclesia videbantur cerei multi hinc inde parietibus affixi, qui eamdem basilicam copioso lumine illustrabant. Quam cum defuncti illi ingressi fuissent, cœperunt ibi suavi melodia Dominum in commune laudare, et commendationis officium solemniter decantare, ita ut, uno dicente, collectas et orationes, alii subjungerent, Amen, cæterasque responsiones, quemadmodum in choro psallentium fieri solet. Commendatione vero expleta, clamatum est denuo ut singuli reverterentur ad sua loca. Quibus egressis de oratorio, factus est iterum sonitus et collisio tumulorum, quando se in eis recollocaverunt. Tunc paulatim cœperunt deficere luminaria illa quæ in ecclesiæ videbantur, quousque penitus exstinguerebantur. His ita completis, solutus est clericus ille, de loco in quo fixus hærebat, et intrans oratorium reposuit ibi sacramentalia vasa, quæ secum detulerat. Qui cum ad mansionem presbyteri redisset, ille trutinæ inertie suæ metiens alios, et neminem profunda nocte facile vigilare reputans, quasi miseratus hominem pro labore, rogabat eum citius stratum repetere ac dormire. Cui ille respondit: « Non est mihi modo porsandum; sed tibi potius surgendum atque laborandum. Jam enim defunctus est æger, ad cujus exsequias procedere nos oportet. »

Vix verba finierat, et ecce nuntius venit, supradicti viri obitum nuntians, adventumque presbyteri flagitans. Surgens itaque licet invitus sacerdos, cum diacono sine mora perrexit, et debitum pio funeri obsequio impendit. Porro diaconus ille beneficio gratiæ Dei tam dignanter se visitantis nequam ingratus existens, sed de visione quam videbat affectus vehementer atque compunctus, omnia quæ vel in re, vel in spe habere poterat, reliquit; exiensque de terra et de cognatione sua Turonis in monasterio S. Martini religionis habitum suscepit. Ubi etiam religiosam vitam ducens, fideliumque defunctorum memoriam agens, proficientibus meritis postmodum prior ejusdem Ecclesiæ constitutus est. Præfatam vero revelationem quibusdam familiaribus suis secretius innotuit: quæ tamen ob mirandam rei novitatem silentio tegi non potuit; sed ad notitiam ejusdem loci abbatis celerius pervenit. Qui de re tam incredibili, aut probabiliter edoceri, aut eam penitus reticere volens, eoadunato fratrum

(52) Supra dist. iii, cap. 21.

A cœtu in capitulo coram omnibus, eundem priorem super hujusmodi verbo convenit, districtæ præciens atque in virtute obedientiæ adjurans ut veritatem ab eis non celaret. Qua ille tandem adjuratione constrictus, licet verecundiæ suæ parcere voluisset, ne in publico hoc fieret, tamen ad honorem Dei et ad ædificationem proximi, quod sibi acciderat verecundus ac pavidus explicavit. Cognita igitur veritate prædictus abbas, cum esset vir bonus et religiosus, super tam inauditis mirabilibus prognosticæ hujus revelationis sacrum futuræ resurrectionis mysterium quodammodo præsignans, gratias egit Deo, generalemque legem in cœnobio suo sanciens, præcepit ut quotiescunque cœmeterium aliquos de fratribus intrare contingeret, toties pro fidelibus ibidem pausantibus ad minus semel Orationem Dominicam dicere non pigritarentur.

Nemini ergo frivolum vel absurdum videatur quod diximus animas defunctorum fratrum decessui morientium fratrum quandoque interesse, atque ut ab instantibus tunc periculis eruantur propensius elaborare, cum præsentem manifeste doceamur exemplo tanto tunc eas ad succurrendum ferventius et devotius insistere, quanto quis in hac vita earum memoriam habere, atque ad mitigandam districti iudicis sententiam precum suarum suffragia impendere sollicitior fuerit. Nam quid aliud etiam nobis innuitur per hoc quod de beatæ memoriæ D. Gaurifido Sorensi quondam episcopo supra in hoc volumine continetur (52), quia scilicet dum adhuc esset monachus in Claravalle, vidit manifeste quadam nocte infra vigiliis sacras psallens alacriter et orans ab aquilonari parte ecclesiæ, id est ab atrio in quo defunctorum fratrum corpora pausant, multitudinem magnam candidatorum venientem, quæ perante gradum presbyterii transiens, ostium quod ad infirmatorium vergit egressa est, cum eodem momento in infirmatorio quidam bonæ conversationis senex in extremis agens agonizaret, nisi hoc, quod beatæ fratrum defunctorum animæ fratrem corruptibilis vitæ induvias exuentem in suum consortium recipere, atque malignorum spirituum phalagas calumniari eam cupientium propulsare veniebant? Quantum vero intelligimus, hæc de illis animabus solummodo sentienda sunt, quæ ab omni culpa simul et ab omni poena emancipata, beatitudinis æternæ felicitatem jam adeptæ sunt, similiter et de illis morientibus, qui transactæ vitæ religiosa conversatione hoc meruerunt, ut beatarum animarum præsidii in periculo mortis fulciantur.

CAPUT VI.

De milite a periculo mortis per fidelium animas liberato.

Quia tamen relatione memorabilis hujus miraculi ostendimus, qualiter fidelium animæ pro se devotè oranti vicem beneficii sui in morte ipsius impenderint, libet nunc referre quomodo quidam studioso pro fidelibus defunctis orantes, seu elemosynas pro eis facientes, etiam de præsentis vitæ periculis et de inimicorum gladiis cervicibus suis imminentibus earundem animarum opulatione liberati sunt, quatenus religiosus quisque mercede laboris sui se privandum esse non certus existat, si affectum compassionis et actum subventionis porrigat animabus juxta sententiam justi iudicis Dei, vapulantibus; cum etiam sæculares nonnulli, qui in hac parte devotionis ferventiores exstiterunt, extremæ calamitatis pericula propter hoc pietatis negotium evasisse cognoverit. Constat enim compassionis affectu nil Deo esse acceptius, quandoquidem summæ miserationis pietas summam divinitatis beatitudinem ad subveniendum miseris de cœlis ad terram descendere fecit, et quia defunctorum animæ quæ jam per se mereri nil valent, tanto gratius suscipiunt

interventionis beneficium sibi a viventibus impensum, quanto per hoc poenas suas aut mitigari, aut citius finire sentiunt, quas, peccatis suis exigentibus, duras vel diuturnas fore debuisse non nesciunt. Igitur miles quidam in actu et habitu saeculari, saecularem animum honorum operum studiis reprimere satagebat, seque mortalem esse, et tempore suo moriturum fore crebro recogitans, mortuorum memoriam apud Deum prece et devotione qua poterat, frequentius faciebat. Decreverat namque ut nulla unquam necessitate, nulla festinatione atrium ecclesiae transiens praepediretur, ut non stans facie ad orientem versa Dominicam Orationem pro fidelium animabus intente diceret, Dominumque defunctis misereri suppliciter oraret. Contigit vero ut ab inimicis suis insidiantibus sibi quadam vice ita repente circumveniretur, ut aut in instanti periculum mortis incurrere, aut vitam fugae praesidio tutari necesse esset. Cursu itaque rapidissimo fugiens, casu accidit ut ad clausuram qua coemeterium cingebatur currendo deveniret. Quia vero competentiorem compendii semitam ad effugiendum quos fugebat, non inveniebat, citis salibus clausura introitum per medium coemeterium transiens, cepto cursui anhelus instabat. Verum inter currendum consuetudinis suae, quam multo tempore illibatam servaverat, recordatus, concidit corde, et quid sibi in tanto rerum discrimine faciendum esset, aestuanti mente pensabat. Aut enim debitum spirituale cum periculo vitae fidelium animabus persolvendum erat, aut debiti praevicatorum eorum justo iudice Deo, qui in se confidentes in quantumlibet arcto necessitatis articulo servare potest, conscientiam reum tenebat. Sed quia in tanta temporis et discriminis angustia diu deliberandi spatium non habebat, vixit cito pietas fidei metum corporeae fragilitatis, decrevitque contempta morte fidelibus defunctis solum precis subsidium nequaquam subtrahere; sed, si ita placeret Altissimo, supra tumulos eorum pro quibus orabat gladiis inimicorum confossus occumbere.

Itaque suppresso cursu gradum sistit, turbatumque tranquillans animum, facie, sicut solebat, ad orientem versa, Dominicam Orationem tanto sinceriori pietatis affectu dicere coepit, quanto se hanc novissimam ad Deum fundere precem, et quasi ultimum vale fidelibus defunctis offerre existimabat. Interim vero crudelissimo lethali odii livore exagitati rapidis passibus advolant inimici, cernentesque reverenter stantem virum, cuius sanguinem sicutiebant, metu mortis diriguisset putabant; et quasi jam voti sui crudelem effectum habituri de scelere in continenti, ut sperabant, perpetrando, impie quidem, sed non impune tripudiabant. Nam ubi praecipitatione furibunda in insaniam versi, septa coemeterii irrumpere, immunitatem ecclesiae Dei violare, et hostiam submissa cervice inclinatoque capite stantem imitatione primi fratricidae immolare festinabant, ecce repente vident armatorum multitudinem magnam totum coemeterium replisse: quam defunctorum animas fuisse, pro quibus ille orabat, non improbabilius credimus: quae etiam intercessorem suum stipata corona ambientes, ut orationem quam pro eis inchoarat, absque impedimento perficere posset, sancta sollicitudine observabant, in adversarios vero gladios et hastas terribiliter vibrabant. At vero Deo odibiles illi solo maligni desiderii voto homicidae, videntes tam subitam rerum mutationem, et armatorum turbam sibi imminentem, stupefacti et mente consternati fugam velociter iniere; et qui alienam vitam crudeli occisione perimere venerant, emolumenti maximi loco reputabant, si suam fugae praesidio servare potuissent. Devotus autem ille orator nil tale videns vel sentiens, postquam orationem suam complevit, cursum quem pietatis intuitu tantae necessitatis articulo constrictus omiserat, repetens, pernici celeritate

velut insequentium se inimicorum manus fugiens probe aufugit; et quia gladios furentium inimicorum, et de tam proximo sibi imminentium evadere potuisset, miratus expavit.

Caeterum post aliquantum temporis inimicitarum nube charitatis ardore dissipata, pacisque pulchritudine inter partes stabiliter redintegrata, cum familiariter ab invicem quaerent, illi quidem, quid causae exstisset, quod, mortis articulo sibi imminente, immobilis stans de loco non motus fuisset; ille vero, cur vitae ipsius pepercissent, cum opportunitatem perdendi eum nacti fuissent, cognita ab alteratro mysterii veritate, Dominum, qui facit mirabilia magna solus, magnifice collaudabant; et tam ipsi quam etiam plures alii qui tam grande miraculum percipere potuerunt, ad orandum pro fidelibus defunctis non mediocriter accensi sunt: quod utinam et nos et omnes quos haec legere vel audire contigerit, religiosa devotione imitari non pigremur! Quam stupendum, quantoque admirationis praeconio dignum censebitur illud, quod de Eusebio Siciliae duce divinitus factum per plures jam orbis partes, etiam per scripturam divulgatum est. Is enim cum haberet adversarium principem quemdam, qui divitiis multis et gloria terreni culminis exaltatus spem suam in robore et multitudine exercitus sui ponebat, ipse fiduciam suam Deo committens, pro liberatione animarum fidelium multa bona faciebat; et magno vere Dei miraculo per exercitum animarum sibi de caelis missum niveis et equis et armis optime adornatum, tam ipsum aemulum suam quam cunctum exercitum ejus in deditionem recepit, atque per admonitionem earumdem animarum, pro impensis sibi ab eo beneficiis gratias agentium, et ad subveniendum defunctis exhortantium, confortatus, multo plura bona pro liberandis animabus fidelium, quam antea faciebat, pro civitates et ecclesias suae ditioni subjacentes agere decrevit. O quam certus de victoria esse poterit, qui pietate et precibus pugnat! O quam irrefragabili veritatis testimonio subnixus est sententia, qui dicitur, quia « qui pro alio orat, pro seipso laborat, » sicut huic religioso principi de quo loquimur, in summo honoris sui discrimine; et item devoto militi, cuius supra meminimus, in supremo vitae suae periculo tam feliciter quam excellenter experiri donatum est. Si enim pietatis opus esse creditur fideles pro fratribus et proximis, qui adhuc iustitiae opera exercere praemiaque iustitiae promereri valent, orare, quanto magis negotium pietatis omni acceptione dignum esse censebitur pro animabus fidelium intercedere, quae jam nec opera iustitiae, per quae bona merita conquaeruntur, operari, nec ultra ad poenitentiae remedia confugere valent, sed solummodo peccatorum et negligentiarum suarum poenas justa Divinitatis censura solvere coguntur?

CAPUT VII.

De sacerdote qui, dicens: « Requiescant in pace, audivit multas voces respondentes: « Amen. »

Verumtamen licet per se ultra operari nil valeant, pro se tamen laborantibus miro atque jucundo Dei omnipotenti dono collaborare, et quodammodo congratulari quandoque deprehenduntur, sicut ante multos annos cuidam religiosae conversationis monacho accidisse certissima seniorum relatione audivimus, etiam et scripto ad posterorum memoriam signatum scimus. Apud provinciam, quae Germania trans Rhenum dicitur, quae vulgo Saxonia vocatur, in cenobio, quod de Ordine Cluniacensi infra muros Parbrunnensis civitatis constructum, nomini SS. apostolorum Petri et Pauli attitulatum est, fuit praeclaris temporibus, dum adhuc Cluniacensis Ordo in statu suo vigeret, monachus quidam, secundum nomen suum Christum amans, nam Amo naturali nomine vocabatur. Hic cum esset sacerdotali honore praeditus, officium sanctum moribus

sanctis adornare curabat, et divina mysteria devotione qua spirituales ministrum decebat, celebrabat. Ut autem tanto devotius quanto secretius incontaminatum sacrificium in arca contriti cordis offerre posset, capellulam quamdam in honore sancti Alexii consecratam, et ab oratorio ejusdem loci coemeterio tantum interjacentem remotam, causa dicenda missae frequentare solebat: unde et ipsum coemeterium reciproco itinere assidue terere necesse habebat. Ad sacram vero aedem vadens aut inde rediens, manum devotae orationis absque taedio identitatis porrigebat fidelibus defunctis: et quo se transactis diebus suis incinerandum fore recogitabat, incineratorum piacula pie pensans, eorum supplicia mitigari suppliciter precabatur. Factum est autem in una dierum, dum celebratis sacris mysteriis rediret, et pignus sanctae orationis iis quibus eum debitorem pietas effecerat, impigre, sicut solebat, persolveret, completaque oratione in conclusione subjungeret: « Requiescant in pace, » audivit manifeste magnae multitudinis turbam respondentem sibi, et dicentem: « Amen, amen. » Quod ubi audivit, totus intremuit: et has voces esse animarum pro quibus orabat, reputans, tam contiguas eas sibi invisibiliter esse, miratus expavit, bonaque consuetudinis usum, quem eatenus devote servarat, tanto deinceps propensiori vigilantia persecutus est, quanto devotionis suae obsequium acceptabile Deo, fideliumque animabus gratum et fructuosum existere tam inusitati miraculi novitate laetus agnovit. Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur (II Mach. XII).

CAPUT VIII.

De puero qui post mortem peccata sua confessus est (53).

O aeterna Dei Sapientia, quae ex ore Altissimi proditi, attingens a fine usque ad finem fortiter, sed tamen disponens omnia suaviter (Sap. VII)! quae per prophetam dicitis: *Misericordia mea non deficiet, et misererebor cuius misereri voluero (Exod. XXXII).* Quid amplius, quid excellentius, quid dulcius de tua piissima benignitate humana natura peccatis et vitiis obnoxia expectare poterat quam hoc quod pauperum tuorum sic pie misereris, scilicet ut mirabili nimis, et solum omnipotentiae tuae possibili commercio inter mortuos et viventes discurrere, illi quidem culpas et negligentias suas, quas carnem vegetantes minus correxerant, viventibus prodant; et sanctae orationis subsidium propensius quaerant; isti vero animas in tremendo jam examine tuo constitutas, datae sibi potestatis auctoritate absolvere praesumant; singularis quoque sacrificii devota oblatione cum sanctae precis assiduitate, ad gaudia paradisi sublevare praevaleant? Sed ecce, o benignissime, o misericordissime Fili Dei vivi, et fili B. virginis Mariae, Domine Jesu Christe, adhuc aliquid sublimius et dulcius nobis de mellilua petra dulcedinis tuae profluxit, dum sacramentum videlicet confessionis, profundos et inenarrabiles gemitus contriti cordis, baptismum quoque amarissimarum poenitentiae lacrymarum uni ex pusillis tuis, quanto magis, indebite, tanto magis pie concessisse probaris; et quod infirmitatis humanae naturae praesumere non auderet, ut fieret, hoc immenso pietatis tuae munere factum merito inter maxima laudis tuae praeconia deputando miratur. Obsecro autem eos, qui haec lecturi sunt, ne iis quasi falso

(53) Certa est haec historia, de qua in notis tomi III. *Biblioth. PP. Cist.* ad distinct. III, cap. 25, fusius agitur. Hic solum nota, non recte hic dici, suffragiis vivorum animam poenis aeternis subductam

PATROL. CLXXXV.

conscriptis derogare velint, quia nostra jam memoria res aeta est, sicut hodieque nonnullae probabiles personae de Ordine Cisterciensi testificantur. Beatae itaque memoriae D. Hugo Bonavallis abbas, quanta spiritualium charismatum gratia decoratus fuerit, cunctis qui tantum virum nosse, vel famam virtutum ejus percipere potuerunt, liquet. Hic in obsequio suo puerum cursorem habebat, qui vivacitate et agilitate servitii sui ad itineris commoda per necessarius exstitit: ideoque tam ipsi abbati quam ceteris exteriora negotia curantibus charus et acceptus erat. Contigit vero, ut in dimidio dierum adolescentiae suae horrendum spiritus ac carnis subire divortium, duraeque mortis, quae nec aetati nec conditioni pareit, crudele vectigal solvere cogere. Gravi namque repente corporis invaletudine correptus, dum florentis juventutis suae vigorem quotidianis defectibus marcescere gerneret, experimento didicit quam veraciter Sapiens dicat, quoniam *adulescentia et voluptas vana sunt (Eccl. XI)*. Tandem vero de praesenti vita desperans, coepit de futurae vitae statu, quantum pondus aegritudinis patiebatur, vel potius, prout pius Dominus inspirare dignatus est, pavida mente cogitare, seque lubricae aetatis impulsu contra Deum ac Creatorem suum multa deliquisse moestus illacrymans, confessionis remedium velut unicam tabulam in hujus saeculi magno et spatioso mari naufragantium quaerere. Sed utrum subripiente mortis articulo, quod pie desiderabat minime consecutus sit, an confessus confessoris sui simplicitate vel negligentia canonice absolutus non fuerit, ignoramus: tamen quod ab iis, a quibus tam moriens quam defunctus juvari debuere, minus quam tali adolescentulo, uni utique ex pusillis Domini expediret procuraretur, confessionis post mortem carnis factae mirabilis probat eventus. Supradicto nempe venerabili abbati Hugoni quadam nocte in stratu suo apparuit idem adolescens jam defunctus in visu apparuit, moerentis atque in angustia constituti supplicem vultum et habitum praetendens. Denique, cum multa reverentia accedens, et genua sua super genua sancti abbatis decenter componens, manus quoque supplices contra pectus ipsius protendens, supra venerabiles jaecentis artus sic quasi ad orationem procubuit, atque ut confessionem suam recipere dignaretur, lacrymosa prece rogavit. Dehinc distinctis prorsus causarum eventuumque articulis in quibus se peccasse dicebat, confessionem flens et ejulans fecit: inter quae in nonnullis etiam criminalibus se cecidisse, cum tantis suspiriis tamque largo lacrymarum profluvio fassus est, ut vix in vivente aliquo tantae contritionis et compunctionis amaritudo possit inveniri. Confessione autem facta profundiores adhuc gemitus edens, uberoresque lacrymas lacrymis superaddens, cum maxima contritione cordis suppliciter precabatur ut sui miseretur, sibi que supernum Judicem justis mitem, peccatoribus terribilem, sed poenitentibus veniam promittentem, suis sanctis orationibus placatum reddere dignaretur. Interim vero religiosus abbas ad tantae compunctionis lacrymas et suspiria per compassionis pietatem totus in semetipso liquescebat; et dum miseris angustis per miserationis latitudinem respondere conatur, evigilat, secumque quod viderat et audierat mente pertractans, dum se ad compassionem defuncti intimis quibusdam stimulis urgeri sentiret, vanam non esse visionem intellexit. Ut vero totius dubietatis scrupulus de corde ipsius

cum nullum peccatum mortale remittatur, nisi in hac vita: quo remisso, non est anima poenis infernalibus addicta, ut inde egeat liberari.